

WERYHO WŁADYSŁAW – filozof, historyk filozofii, ur. 9 VI 1868 w Pskowie, zm. 27 VIII 1916 w Warszawie.

W 1878 wstąpił do Gimnazjum w Pskowie, skąd po kilku latach przeniósł się do gimnazjum w Petersburgu, które ukończył w 1885. Pracował jako nauczyciel domowy na Białorusi. W 1889 rozpoczął studia uniwersyteckie w Berlinie, studiował także na uniwersytetach w Pradze i Bernie – tu uzyskał w 1892 tytuł doktora filozofii na podstawie pracy *Marx als Philosoph*. Po powrocie do kraju poświęcił się organizacji życia filozoficznego w Polsce. Przyczynił się do organizacji życia filozoficznego w Polsce przez tworzenie czasopism filozoficznych.

Prace W.: *Marx als Philosoph* (Bn 1894); *Dwa okresy w działalności literackiej Karola Marksa* (PF 1 (1897–1898) z. 2, 159–160); *Słowo wstępne* (tamże, z. 1, I–VII); *W sprawie potrzeb nauk filozoficznych na uniwersytecie* (z T. Kotarbińskim, PF 18 (1915) z. 3–4, 314–318).

Przejawiał rezerwę wobec systemów filozoficznych stanowiących całościową wizję świata, nie negował jednak poznawczej roli tych systemów, twierdził, że nawet najbardziej skrajne i jednostronne poglądy mogą być naukowo płodne. Jako przykłady podawał poglądy A. Schopenhauera i N. Hartmanna – jednostronność pierwszego z nich upatrywał w tym, że tłumaczy wszystko jedną zasadą, którą utożsamia z wolą, drugi natomiast widzi taką zasadę w nieświadomości. Ta jednostronność systemów obu myślicieli nie zmienia faktu, że Schopenhauerowi zawdzięczamy pogłębienie rozumienia woli, a Hartmannowi pogłębienie rozumienia podświadomości. Wśród doktryn filozoficznych, którym W. poświęcał uwagę, była filozofia K. Marksa. W. był jednym z pierwszych w Polsce badaczy tej doktryny. Odmawiał jej oryginalności, twierdząc, że opiera się ona na tych samych zasadach, co filozofia G. W. F. Hegla, a różnice między nimi sprowadzają się do różnic terminologicznych.

Główne dziedziny zainteresowań filozoficznych W. to epistemologia i metodologia nauk. Przywiązywał w tym zakresie wielką wagę do współpracy filozofów i uczonych specjalistów, postulował powołanie na każdym kierunku studiów uniwersyteckich specjalnej docentury, której celem byłyby badania filozoficznych i metodologicznych podstaw danej nauki oraz działalność dydaktyczna w tym zakresie.

Odrzucał idealistyczną postawę pol. heglistów, że pol. filozofia zrodzi się z jakiegoś ducha narodu, po załamaniu się filozofii zach. (*Słowo wstępne*, III). Nie był pozytywistą, jednak doceniał ideę pracy organicznej także w odniesieniu do filozofii. Stał na stanowisku, że dynamika tego życia zależy od zorganizowanej, systematycznej pracy, mającej ugruntowanie w odpowiednich instytucjach.

W 1897 powołał do życia kwartalnik „Przegląd Filozoficzny” – pierwsze w Polsce fachowe czasopismo filozoficzne, którego główne zadania W. określił następująco: „Przyczynić się do skupienia sił naukowych. Zachęcić specjalistów do uwzględnienia zasadniczych teoretycznych podstaw ich specjalności. Zachęcić młode siły do badań filozoficzno-naukowych. Dać ogółowi poważną lekturę, oraz zawiadamiać go o ruchu filozoficzno-naukowym w kraju i za granicą” (tamże, I). U podstaw tego programu leżały, obok określonych przekonań filozoficznych, motywy, których wyrazem są słowa: „Nie posiadając odpowiedniego pisma, pracownicy nasi nie mają gdzie się skupić, nie mają gdzie zawiadomić ogółu o swych zdobyczach naukowych, często zaś nawet nie wiedzą o sobie. Nazwiska polskie spotykamy natomiast w pismach naukowych i filozoficznych niemieckich, francuskich, angielskich, włoskich. Czy to się nie dzieje ze szkodą dla naszego społeczeństwa, a może i dla całej ludzkości? Istnieje filozofia angielska, niemiecka, francuska, a każda z nich różni się od innych jakimś pierwiastkiem oryginalnym i dopełnia inne. Czy myśl polska tak jest upośledzona, że nic własnego do skarbcza wiedzy ludzkiej dorzucić nie może?” (tamże, II). Troska W. o pol. historię i kulturę znana była powszechnie, stąd słowa Kotarbińskiego: „[...] Polska była dla niego aksjomatem” (*Wspomnienie pozgonne*, 252).

„Przegląd Filozoficzny” obejmował tematyką wszystkie dyscypliny filozoficzne oraz problematykę z pogranicza nauk szczegółowych i filozofii. Nie był organem jednej szkoły, lecz był udostępniany wszelkim poglądom filozoficznym, pod warunkiem, że były poprawne pod względem wymagań metodologicznych. Oprócz zadań naukowych realizował cele dydaktyczne w szerokim tego słowa znaczeniu, kierując swoje treści nie tylko do specjalistów filozofii lub uczonych, lecz do każdego wykształconego Polaka. „Przegląd Filozoficzny” stał się przez to jednym z najpoważniejszych czynników rozwoju filozofii w Polsce w XX w. To na jego łamach publikowali swoje

prace tacy wybitni filozofowie i uczeni, jak E. Abramowski, Z. Balicki, W. Biegański, W. Heinrich, J. Kodisowa, W. M. Kozłowski, A. Marburg, M. Massonius, H. Struve, K. Twardowski, S. Brzozowski, T. Kotarbiński, F. Znaniński, W. Tatarkiewicz, S. Kobyłecki, J. Łukasiewicz, K. Ajdukiewicz, W. Witwicki, ks. J. Salamucha, S. Leśniewski i wielu wielu innych.

Jednym z przedsięwzięć mających na celu wzbogacanie życia filozofii było zorganizowanie przez W. sekcji psychologiczno-filozoficznej na IX (w 1900 w Krakowie) i X (w 1907 we Lwowie) Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich.

W. organizował konkursy tematyczne, mające na celu zachęcanie młodych pracowników do badań filozoficznych (była to jedna z pierwszych inicjatyw tego typu w Polsce) na następujące tematy: „O metodzie w etyce” i „O przyczynowości” (w 1904), „Wyjaśnianie i opis” (w 1908), „Przyczynowość a stosunek funkcjonalny” (w 1910). Wyróżnione prace były nagradzane i drukowane w „Przeglądzie Filozoficznym”.

W. założył wiele innych instytucji służących rozwojowi życia filozoficznego w Polsce: współdziałał w utworzeniu we Lwowie (w 1904) Polskiego Tow. Filozoficznego, Polskiego Tow. Psychologicznego w Warszawie (w 1907); brał udział w powołaniu do życia i w pracach organizacyjnych (w 1907) Polskiego Tow. Badań nad Dzieckiem, utworzeniu (w 1911) przy Polskim Tow. Psychologicznym pracowni psychologicznej, która następnie została przekształcona w Samodzielny Warszawski Instytut Psychologii; współdziałał w utworzeniu (w 1913) Komisji do Badania Dziejów Polskiej Filozofii (przy PAU); założeniu (w 1915) Instytutu Filozoficznego w Warszawie. Dokonania te sytuują W. wśród osób zasłużonych dla pol. filozofii w XX stuleciu.

A. Zieleńczyk, *Władysław W.*, PF 19 (1916) z. 4, 253–261; T. Kotarbiński, *Wspomnienie pozgonne*, tamże, 249–252; T. Kwiatkowski, *Zasłużony organizator życia filozofii w Polsce (Władysław W. 1864–1916)*, *Życie i Myśl* 34 (1985) z. 6, 69–73.

Tadeusz Kwiatkowski